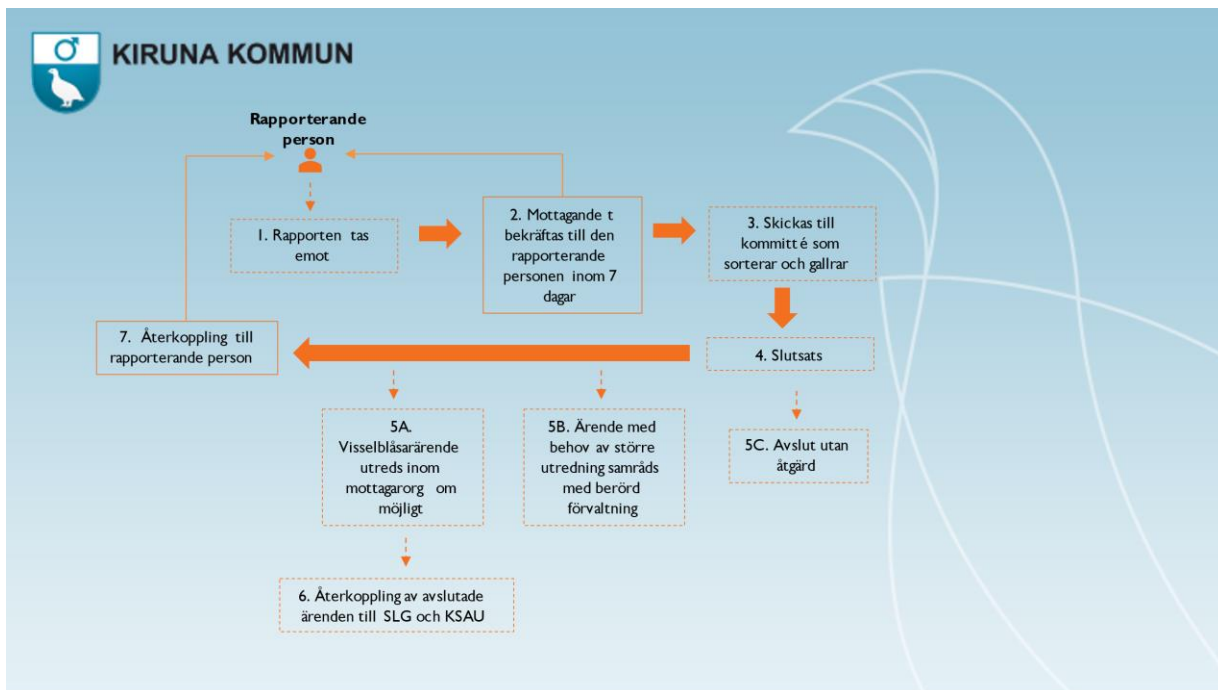

Dokumenttyp	Riktlinjer
Dokumentansvarig	Kommunledningsförvaltningen
Upprättad	2022-05-12
Antagen	Ks 2022-05-23, § 153
Senast reviderad	
Dokumentet gäller för	Samtliga förvaltningar

Riktlinjer för genomförande av visselblåsardirektivet

Innehåll

1	Inledning.....	3
2	Syftet med visselblåsning.....	3
3	Skydd i form av ansvarsfrihet.....	4
4	Vad kan rapporteras enligt den nya visselblåsarlagen	4
5	Vilka kan rapportera med skydd av lagen	5
6	Organisation för en visselblåsarfunktion i Kiruna kommun.....	5
7	Flödesschema för rapportering och uppföljning.....	6
8	Information som kommunen ska lämna.....	7
9	Sekretess vid utredning av rapporter om missförhållanden	8
10	Bevarande och gallring	8

1 Inledning

Europaparlamentet och Europeiska unionens råd antog den 23 oktober 2019 direktiv (EU) 2019/1936 om skydd för personer som rapporterar om överträdelser av unionsrätten, visselblåsardirektivet.

I regeringens proposition Genomförande av visselblåsardirektivet (2020/20:193) lämnas förslag till en ny lag, lagen om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden, nedan benämnd den nya visselblåsarlagen. Den nya lagen trädde i kraft den 17 december 2021. Offentlig sektor ska senast den 17 juli 2022 införa centrala delar av lagen såsom interna rapporteringskanaler och dokumenterade förfaranden för rapportering och uppföljning. Den nya lagen inskränker inte på befintlig lagstiftning som till exempel yttrandefrihet och meddelarfrihet utan förstärker det skydd som redan finns för anställda. Den gamla visselblåsarlagen (lagen [2016:749] om särskilt skydd mot repressalier för arbetstagare som slår larm om allvarliga missförhållanden) ska upphävas i samband med att den nya lagen träder i kraft.

Den nya visselblåsarlagen ger ett skydd mot repressalier, det vill säga att en verksamhetsutövare inte får hindra eller försöka att hindra rapportering eller på grund av rapportering vidta repressalier mot en rapporterande person. Alla som på något sätt berörs av en arbetsplats, såsom anställda, arbetssökande, egenföretagare, volontärer, praktikanter, personer som ingår i ett företags förvaltnings- och ledningsorgan och aktieägare som är verksamma i bolaget, omfattas av skyddet.

Det ska finnas kanaler för rapportering av missförhållanden som kan säkra konfidentiell och opartisk behandling av en rapport. Information om hur en rapport görs kan finnas tillgänglig på såväl Kiruna kommuns intranät (Fjällripan) som på kommunens hemsida (kiruna.se).

Kommunen är skyldig att förhandla enligt 11-14 §§ medbestämmandelagen med de fackliga organisationer som kommunen är bunden av kollektivavtal med.

Kommunen ska skriftligen dokumentera sina interna rapporteringskanaler och förfaranden. Kommunen har bedömt att sådan dokumentation ska ske genom en riktlinje. Denna riktlinje beslutas av kommunstyrelsen i Kiruna kommun, men avser omfatta hela kommunkoncernen.

2 Syftet med visselblåsning

Syftet med visselblåsarfunktionen är att säkerställa att eventuella missförhållanden kommer fram. Funktionen kan också ha en viktig symbolisk och förebyggande betydelse genom att visa att till exempel korruptionsfrågor tas på allvar. På så sätt kan också förtroendet för offentlig verksamhet stärkas.

3 Skydd i form av ansvarsfrihet

En rapporterande person får inte göras ansvarig för att ha åsidosatt tystnadsplikt, under förutsättning att personen vid rapporteringen hade skälig anledning att anta att rapporteringen av informationen var nödvändig för att avslöja det rapporterade missförhållandet.

Med tystnadsplikt enligt den nya visselblåsarlagen avses såväl författningsreglerad tystnadsplikt som avtalsreglerad tystnadsplikt och tystnadsplikt som följer av beslut (t ex med stöd av arbetsledningsrätten).

Någon ansvarsfrihet utöver vid åsidosättande av tystnadsplikt följer inte av den nya lagen. Den rapporterande personen kan således trots regleringen göras ansvarig för t ex ärekränkingsbrott eller för vissa brott som riktar sig emot staten, t ex spioneri, högförräderi, uppvigling, vårdslöshet med hemlig uppgift eller obehörig befattning med hemlig uppgift.

4 Vad kan rapporteras enligt den nya visselblåsarlagen

Den nya visselblåsarlagen gäller vid rapportering i ett arbetsrelaterat sammanhang av information om missförhållanden som det finns ett *allmänintresse* av att denna kommer fram. För att det ska anses finnas ett allmänintresse krävs att missförhållandena angår en krets av personer som kan betecknas som allmänheten. Den nya lagen är därför normalt inte tillämplig när det gäller rapportering av sådant som endast rör den rapporterande personens egna arbets- eller anställningsförhållanden. Därutöver krävs att allmänheten har ett legitimt intresse av att missförhållandena kommer fram. Allmän nyfikenhet är inte ett sådant intresse. Som regel finns ett legitimt intresse av att missförhållanden som påverkar allmänheten negativt kommer fram och därmed kan avhjälpas. Som regel finns också ett allmänintresse av att överträdelse av gällande föreskrifter som meddelats av riksdagen, regeringen eller annan myndighet kommer fram.

Om en verksamhetsutövare upprättat interna regler och principer i form av uppförandekoder, företagsetiska koder, interna reglementen och liknande kan ett avslöjande av brott mot dessa ha ett intresse för allmänheten. Exempel på sådana förhållanden är arbetstagares intresse av att interna regler som är gynnsamma för arbetstagarna följs eller om arbetsgivaren flagrant bryter emot interna principer och åtaganden som gjorts kända för allmänheten.

Även frågor som rör felaktigt eller obehörigt användande av allmänna tillgångar omfattas, om det inte rör sig om bagatellartade förhållanden.

För överträdelse som omfattas av visselblåsardirektivets materiella tillämpningsområde behöver det inte göras någon prövning av om det finns ett allmänintresse av att en sådan överträdelse kommer fram. Direktivets materiella tillämpningsområde är bland andra följande områden:

- Offentlig upphandling,
- finansiella tjänster, produkter och marknader och förhindrande av penningtvätt och finansiering av terrorism,
- produktsäkerhet och produktöverensstämmelse,

- transportsäkerhet,
- miljöskydd,
- strålskydd och kärnverksamhet,
- livsmedels- och fodersäkerhet, djurs hälsa och välbefinnande,
- folkhälsa,
- konsumentskydd, och
- skydd av privatlivet och personuppgifter samt säkerhet i nätverks- och informationssystem.

Visselblåsarfunktionen är inte till för allmänna synpunkter på exempelvis ledarskap, arbetsmiljö, verksamhetsplanering med mera. Den är inte heller lämplig för att rapportera känsliga personalfrågor som är kopplade till enstaka individer, dessa hänvisas till personalavdelningen eller facklig företrädare.

Den nya visselblåsarlagen gäller inte vid rapportering av säkerhetsskyddsklassificerade uppgifter hos kommunen eller något av de kommunala bolagen.

5 Vilka kan rapportera med skydd av lagen

För att omfattas av skyddet i den nya visselblåsarlagen krävs att rapporteringen sker genom sådana *kanaler* som verksamhetsutövaren ska tillhandahålla.

Verksamhetsutövaren ska göra de interna rapporteringskanalerna tillgängliga så att följande personer som är verksamma hos verksamhetsutövaren kan rapportera om missförhållanden som förekommer i verksamhetsutövarens verksamhet:

- Arbetstagare,
- volontärer,
- praktikanter,
- personer som annars utför arbete under en verksamhetsutövares kontroll och ledning,
- egenföretagare,
- personer som ingår i ett företags förvaltnings-, lednings- eller tillsynsorgan, om verksamhetsutövaren är ett företag, och
- aktieägare som är verksamma i bolaget, om verksamhetsutövaren är ett aktiebolag.

Det har inte föreskrivits någon skyldighet för verksamhetsutövare att ta emot anonyma rapporter. Verksamhetsutövaren kan alltså kräva att den rapporterande personen uppger sin (rätta) identitet vid rapporteringen. Därmed kan verksamhetsutövaren kontrollera om personen ska ha tillgång till den interna rapporteringskanalen. Gör personen inte det, är det inte fråga om rapportering i interna rapporteringskanaler och personen uppstår inte lagens skydd vid intern rapportering.

6 Organisation för en visselblåsarfunktion i Kiruna kommun

Kiruna kommun ska utse oberoende och självständiga personer eller enheter som ska vara behöriga att på verksamhetsutövarens vägnar

1. ta emot rapporter och ha kontakt med rapporterande personer,

2. följa upp det som rapporteras, och
3. lämna återkoppling om uppföljningen till rapporterande personer.

De som utses får antingen vara anställda i kommunen, de kommunala bolagen eller hos någon som har anlåtats för att hantera rapporteringskanalerna och förfarandena för kommunens räkning. Det är viktigt att de som hanterar en rapport även har mandat att inleda och verkställa en utredning av påståendena i en rapport.

Visselblåsarfunktionen genomförs gemensamt med de kommunala bolagen och ska vara frikopplad från Kiruna kommuns organisation och kommunens IT miljö för att säkerställa en tydlig åtskillnad och oberoende från denna. Kommunen upphandlar en funktion som tillhandahåller ett web-baserat system för rapportering och återkoppling till den rapporterande personen. Efter att en rapport mottagits och en bekräftelse returnerats till den rapporterande personen skickas alla ärenden till en särskilt utsedd kommitté i kommunen som har uppdrag att behandla ärendet.

Kommittén består av kommundirektör, personalchef, kommunjurist och VD för de kommunala bolag som ansluter sig. Kommittén delegerar det operativa utredningsarbetet. En sådan konstellation visar att dessa ärenden har en hög prioritering och att kommunen tar rapporteringar om missförhållanden på stort allvar.

Kommittén ansvarar för handläggningen av inkomna rapporter. De rapporter som inte omfattas av den nya visseblåsarlagen returneras tillbaka genom det upphandlade verktyget och den rapporterande personen meddelas att ärendet inte omfattas av den nya visseblåsarlagen. De ärenden som ska utredas går vidare i flödet. Kommittén avgör vilka nyckelpersoner som vid behov ska bistå utredningen, sådan hjälp kan inhämtas såväl internt som externt. När utredningen är avslutad ska den rapporterande personen få en återkoppling om uppföljningen av rapporten.

Om missförhållanden i en rapport inte omfattas av den nya visseblåsarlagen men ändå bedöms vara allvarliga, skickas nödvändiga uppgifter från rapporten till chefen för respektive förvaltning för vidare utredning. Ansvar för att vidta eventuella åtgärder ligger då hos berörd förvaltning.

Kommunstyrelsens arbetsutskott (KSAU) och SLG (kommunkoncernens ledningsgrupp) får uppföljning två gånger per år över de ärenden som behandlats inom ramen för den nya lagen.

7 Flödesschema för rapportering och uppföljning

1. En rapport kommer in via kommunens rapporteringskanal och ett ärende upprättas. En rapport ska kunna lämnas både skriftligt och muntligt och, om så begärs, vid ett fysiskt möte inom en skälig tid. I samband med mottagandet dokumenteras rapporteringen (dvs handlingar bevaras och muntlig rapportering antecknas eller spelas in om medgivande finns från den rapporterande personen).
2. Den rapporterande personen ska få en bekräftelse på att rapporten är mottagen inom sju dagar från mottagandet, om inte den rapporterande personen på något sätt har av sagt sig bekräftelse.

3. Påståendena som den rapporterade personen framför utreds i syfte att bedöma dess riktighet och för att klarlägga om informationen i rapporten är sådan att den nya visselblåsarlagen är tillämplig.
4. Ett uppföljningsärende kan leda till olika slutsatser: Den rapporterade informationen kan avslöja ett missförhållande, t ex att någon anställd har brutit mot de regler som gäller för verksamheten eller att det finns andra brister i verksamheten. Slutsatsen kan också vara att informationen grundar sig på ett missförstånd eller att informationen är medvetet falsk. Det kan också vara så att informationen är för knapphändig för att den ska kunna ligga till grund för några åtgärder.
5. Ärendet i visselblåsarfunktionen avslutas:
  - a. Om det finns en grund för påståendena i rapporten, lämnas ärendet över till berörd mottagarorganisation inom Kiruna kommun. Om utredningen visar att kommunen bör göra en polisanmälan informeras kommundirektören. Eventuella ärenden om disciplinära åtgärder mot en arbetstagare handläggs av personalavdelningen.
  - b. Alla rapporter behandlas, men om de bedöms ligga utanför den nya visselblåsarlagens tillämpningsområde kommer de inte att handläggas inom ramen för funktionen utan hänvisas i stället till berörd förvaltning.
  - c. Om påståendena visat sig bygga på ett missförstånd eller om påståendena inte handlar om missförhållanden lämnas rapporten utan åtgärd.
6. Återrapport av visselblåsarärenden två gånger per år till SLG och KSAU.
7. Den rapporterade personen ska få en återkoppling om den utförda utredningen och de slutsatser som dragits av utredningen, dvs. hur kommunen avser att gå vidare med den information som rapporterats och utretts. En sådan återkoppling ska lämnas senast tre månader från det att rapporten bekräftats och ska ske i skälig utsträckning, vilket innebär att en rapporterad person inte nödvändigtvis har rätt att få information om samtliga åtgärder som vidtagits som uppföljning eller skälen för dessa.

8 Information som kommunen ska lämna

En verksamhetsutövare ska lämna tydlig och lättillgänglig information om

1. hur rapportering ska göras via de interna rapporteringskanalerna,
2. hur rapportering ska göras till behöriga myndigheter via de externa rapporteringskanalerna och, i tillämpliga fall, till EU:s institutioner, organ eller byråer, och
3. meddelarfrihet och anskaffarfrihet och, i verksamheter där det är aktuellt, om efterforskningsförbud och repressalieförbud.

För att uppfylla sitt syfte måste informationen enligt punkt 1 ovan som ett minimum innehålla kontaktuppgifter till de interna rapporteringskanalerna och upplysningar om de

förfaranden som gäller för rapportering, exempelvis information om hur kommunen tar emot en rapport och lämnar återkoppling. På samma sätt bör information enligt punkt 2 ovan ge en rapporterande person kunskap om hur han eller hon ska gå till väga för att rapportera externt till en behörig myndighet. Informationen ska innehålla kontaktuppgifter till aktuella behöriga myndigheters rapporteringskanaler och en beskrivning av vad det innebär att rapportera externt.

9 Sekretess vid utredning av rapporter om missförhållanden

I samband med att den nya visselblåsarlagen trätt i kraft infördes också nya bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Dessa bestämmelser reglerar sekretess i uppföljningsärenden enligt den nya visselblåsarlagen. Sådana ärenden som initieras som följd av ett uppföljningsärende omfattas också av sekretess, det kan t ex handla om ett personalärende om disciplinpåföljd eller en liknande åtgärd.

Det är inte alla uppgifter i ett uppföljningsärende som omfattas av sekretess. Sekretessen gäller dels uppgift om den som är föremål för uppföljningen (t ex en person som påstås ha orsakat ett missförhållande) eller ett vittne, dels för uppgift som genom vilken den rapporterande personen eller någon som bistått den rapporterande personen, direkt eller indirekt, kan identifieras.

Vissa av ovan nämnda sekretessbestämmelser gäller bara om det kan antas att syftet med uppföljningen motverkas om uppgiften röjs. Det innebär att utfallet vid sekretessprövningen kan bli olika i skilda stadier av uppföljningen.

10 Bevarande och gallring

Av visselblåsardirektivet framgår att rapporterna ska sparas endast så länge det är nödvändigt och proportionellt för att iaktta de krav som åläggs enligt direktivet eller enligt andra krav som åläggs enligt unionsrätten eller nationell rätt. Någon uttalad gallringsfrist framgår inte av visselblåsardirektivet. Regeringen anser att de bestämmelser som gäller allmänna handlingar hos myndigheter är tillräckliga för att uppfylla direktivets krav på bevarande. Några särskilda regler för gallring införs inte i den nya visselblåsarlagen. Allmänna handlingar i ett visselblåsarärende ska alltså hanteras enligt det befintliga regelverket för gallring av allmänna handlingar.